

ЗМІНА КУРСУ ПОЛІТИКИ ВЛАДИ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ СТ.

У даній статі аналізуються зміни в політиці державних та місцевих адміністративних установ: канцелярії генерал-губернатора і губернаторів, губернських правлінь, нарад і присутствій, фабричних інспекторів у другій чверті ХІХ ст.

Ключові слова: губернатор, губернія, імперія, імператор, начальник, намісник, губернське правління.

Період ХІХ ст. в українській історії характеризувався впровадженням централізованої імперської влади на територію України, із залученням широкого спектра різних підходів, зокрема, й модернізації управлінських структур, що сприяли одержавленню найважливіших напрямків соціально-економічного і культурного життя національно-етнічних регіонів.

На Правобережній Україні у другій чверті ХІХ ст. новий політичний курс царського уряду мали впроваджувати адміністративні установи, які діяли відповідно до нових політичних пріоритетів. Після придушення польського повстання уряд кількома законодавчими актами 1831 і 1832 рр. змінив назви посад на російський лад, запровадив російську мову у діловодстві, обумовив, що карні та слідчі справи з'ясовуються на основі російського законодавства, за виключенням тих, що не підпадають під його чинність. Було поширено російські порядки щодо виконання земських та рекрутських повинностей. Вже в ході повстання Подільська і Волинська губернії були оголошені на воєнному стані з підпорядкуванням їх головнокомандувачу російської армії фельдмаршалу, графу І. І. Дібічу-Забалканському.

Іменним указом Сенату 22 січня 1832 р. в південно-західних губерніях відмінявся військовий стан і 24 лютого того ж року засновувалося Київське генерал-губернаторство у складі трьох українських правобережних губерній.

Утворення Київського генерал-губернаторства було, безумовно, викликане польським повстанням 1830-31рр., яке різко змінило ставлення Санкт-Петербурга до приєднаних від Речі Посполитої західних губерній. У подальшому Правобережна Україна стала ареною гострого протистояння польського і російського впливів, історичного досвіду та традицій державного життя. І це протистояння спостерігалось впродовж всього ХІХ – поч. ХХ ст. Цей факт обумовив особливі форми і напрями діяльності Київського генерал-губернаторства, адміністративна діяльність якого тісно поєднувалась з військовою. На посади генерал-губернаторів центральна влада призначала військових державних діячів, які вже мали великий військовий досвід. Тому процес інкорпорації Правобережної України в імперські структури здійснювався жорсткими засобами, часто із застосуванням військової сили.

Після повстання царський уряд розпочав посилений наступ на залишки адміністративно-судової автономії, переслідуючи мету повністю уніфікувати адміністративний апарат Правобережної України.

30 жовтня 1831 р. набрав чинності основний закон, за яким місцеві адміністративні структури наділялися особливою силою влади та ліквідовувалася будь-яка відмінність всіх присутственних місць і посадових осіб у західних губерніях: департаменти головних судів ставали карними палатами, повітові земські суди – повітовими судами, ліквідовувалися гродські суди. Призначення радників у губернські правління здійснювалось за узгодженням з міністерствами військовим губернатором; городничих і поліцмейстерів – цивільним губернатором. Останнім та засідателям земських судів, яких призначала влада, надавалося подвійне жалування. Скасовувалися також посади підкоморіїв, коморників, возних і хорунжих, яких не мали російські державні структури. За поданням київського і віленського військових губернаторів їхні функції перейняли межові суди. Вводилися, як і в великоросійських губерніях, совісні суди [10, с. 136].

Перший, призначений на посаду київського військового подільського і волинського генерал-губернатора, генерал-ад'ютант В.В. Левашов продовжив законодавчі ініціативи свого попередника київського військового губернатора П.Ф. Желтухіна. За висновком Державної Ради, затвердженим імператором, російська мова запроваджувалася в судочинство не лише у Київській, а й в Подільській і Волинській губерніях. У липні 1832 р. В.В. Левашов звернувся до міністерства внутрішніх справ, запропонувавши чисельно збільшити повітові комісії, які були створені для перепису і видання документів, що закріплювали новий статус польської шляхетської верстви [10, с.137].

Основним об'єктом репресій після придушення повстання 1830-1831 рр. стала польська шляхта, яка прийняла в ньому активну участь. Учасники повстання зазнали адміністративних, політичних та економічних репресій.

Зокрема, законом від 1 серпня 1831 р., що був безпосередньо спрямований проти польських поміщиків, які спонукали селян брати участь у повстанні, встановлювалася опіка за їх маєтками. Розпорядження прибутками з конфіскованих маєтків визначав царський указ від 10 травня 1832 р., згідно якого, починаючи з 1833 р., прибутки із заселених маєтків мали поступати в розпорядження комісії погашення боргів, окрім 5 відсотків, що мали направлятись на користь інвалідів [6, №4711, с.734]. Керувати такими маєтками мали Казенні палати за зразком старостинських. Їх передбачалось віддавати з торгів в оренду, в управління з визначенням керуючих. Незаселені землі віддавалися в оброчне утримання, а прибутки з них мали так само поступати в розпорядження згаданої Комісії з 5 відсотковим відрахуванням на користь інвалідів. Але в подальшому багато польських поміщиків повернули свої маєтки назад, використавши родинні та інші зв'язки. І тому після поразки Листопадового 1830 р. повстання особливих змін у землеволодінні на Правобережжі України не відбулося.

Згодом, у жовтні 1834 р. вийшов царський указ, згідно з яким особи, що були визнані учасниками польського повстання, однак втекли і переховувались за кордоном, оголошувалися вигнанцями. Їм заборонялось приїздити до Росії, а вся їх власність підлягала конфіскації (якщо цього не було зроблено). Про розшук та конфіскацію маєтків широко повідомлялось в офіційних друкованих органах, зокрема в «Литовском вестнике».

У той же час, у правобережних українських землях розпочався процес декласації дрібної шляхти, тобто позбавлення її станових прав і привілеїв. Цей захід, на відміну від попереднього, приніс бажані для влади результати і проводився впродовж тривалого періоду. Царським указом від 19 жовтня 1831 р. передбачалися різні заходи по «розбору» польської шляхти в західних губерніях імперії і її облаштування. В законодавчому акті підкреслювалось, що «...останні події у повернутих від Польщі губерніях довели, що люди ці, за браком осілості та власності і за способом життя багатьох з них, найбільш схильні були до повстання і злочинних дій проти законної влади» [4, № 4869].

Подібні кроки влади стали ударом по дворянських зібраннях і викликали протести їх керівників, оскільки до того часу лише вони могли засвідчувати шляхетність. У ході процесу декласації шляхти дворянські зібрання Правобережжя поступово втрачали свої права та функції.

Зазначимо, що ще з початку 1832 р. старі шляхетські зібрання – сеймики – отримали назву дворянських зібрань. Польські титули змінилися: маршалок – на термін предводитель дворянства, а хорунжий, підсудок, підкоморій були ліквідовані. За указом від 12 жовтня 1835 р. право голосу мали лише ті шляхтичі, котрі могли підтвердити 10-річну службу в імперській адміністрації, наявність вищої освіти або 6-річне перебування на якійсь шляхетській посаді. Польська шляхта протестувала проти такого розвитку подій. Зокрема, у травні 1832 р. предводитель подільського дворянства граф К.Пшездецький звернувся до генерал-губернатора Левашова з проханням клопотатись у столиці імперії про збереження повноважень дворянських зібрань, права яких були гарантовані грамотою Катерини II. Однак, це не дало позитивного результату. І з серпня 1834 р. дворянські депутатські зібрання Правобережжя втратили одну з головних своїх функцій – видання і реєстрацію генеалогічних доводів. Це питання з того часу знаходилося під безпосереднім контролем імперської влади.

Згодом новий київський генерал-губернатор Д.Г.Бібіков доклав великих зусиль для

реалізації урядового курсу. Впродовж його 15-річного управління Південно-Західним краєм (1838-1852) була розроблена і активно впроваджувалась в життя програма заходів з русифікації правобережних українських губерній. Разом із соціальними змінами, в життя краю впроваджувалася на противагу колонізації ідеологічна доктрина, за якою територія ця оголошувалася споконвічно «російською» з місцевим одноплемінним та одновірним населенням. Були започатковані нові форми інкорпорації Правобережної України у російські державні структури, визначено ряд пріоритетних заходів, зокрема: закінчити ревізію дворянських справ, реорганізувати поліцію, поставивши її в своє пряме підпорядкування [9, с.171].

У період генерал-губернаторства Д.Бібікова були зміцнені поліцейські установи та проведена судова реформа, в результаті якої відбувся перехід судочинства з Литовського статуту на російський звід законів. Генерал-губернатор доповідав Комітету у справах Західних губерній, що проведення цього кроку сприятиме «слиянію Западного края с коренною Россією». В основу узаконення від 25 червня 1840р. «О распространении силы и действия российских гражданских законов на все Западные, возвращенные от Польши области» була покладена доповідна записка управителя Міністерством юстиції В.М.Паніна і київського генерал-губернатора Д.Г.Бібікова [10, с.143].

З часу оприлюднення цього закону всі урядові й судові установи, а також дворянські депутатські зібрання, в своїй діяльності мали користуватися лише російською мовою, а процес декласації шляхти набрав особливих обертів. Генерал-губернатор активно співпрацював із Комітетом у справах Західних губерній (1831–1848 рр.), який спеціально був створений імператором для проведення інтеграційних заходів на приєднаних землях. Ним у Києві в січні 1840 р. була створена Центральна ревізійна комісія для розгляду діяльності дворянських губернських зібрань, які, на його думку, занадто повільно розглядали справи шляхти. Комісія, про діяльність якої Д. Г. Бібіков тричі доповідав Комітету у справах західних губерній, заміняла три малодіяльні губернські і підпорядковувалась наглядові генерал-губернатора.

Після поразки польського повстання репресій зазнала католицька церква, діячі якої прийняли активну участь у ньому і щодо яких було видано низку законодавчих актів. Для подолання католицького впливу царизмом була напрацьована ціла система заходів, спрямована на підрив католицької церкви та піднесення ролі і значення православної. Ще указом від 10 червня 1830 року «Про заборону особам греко-російського та уніатського віросповідання наймитувати при католицьких монастирях» [4, № 3707] було завдано відчутного економічного удару по католицькому духовенству, яке було змушене здавати свої маєтки в оренду світським особам. 15 червня 1830 року вийшов указ «Про заходи для запобігання самостійних від'їздів римо-католицьких ченців із Росії в Царство Польське» [4, № 3794], а 10 вересня 1830 року – «Про заборону духовенству римо-католицького віросповідання наvertати осіб православного віросповідання в свою віру» [4, № 3908]. Таким чином, царська влада намагалася обмежити права і діяльність католицької церкви, як активної учасниці польського повстання 1830 - 1831 рр.

3 грудня 1831 року Комітет у справах Західних губерній затвердив правила конфіскації майна католицьких монастирів. Було визначено три категорії орденів, монастирське майно яких підлягало конфіскації: 1) релігійні ордени, які взяли участь у повстанні; 2) ордени, які мали кріпаків-некатоликів; 3) ордени, монастирі яких не мали мінімальної, встановленої канонічними правилами, кількості ченців [2, с.299]. На основі цих правил 19 липня 1832 року вийшов царський указ «Про ліквідацію деяких римо-католицьких монастирів». Згідно з ним було закрито 191 монастир із 305 існуючих на Правобережжі та в Білорусії. Зазначимо, що проведення цієї акції планувалося вже давно, однак польське повстання 1830-1831 рр. прискорило остаточну його розв'язку. Цей указ передбачав скасування «зайвих» католицьких монастирів в приєднаних від Польщі областях, які мали чи невелику кількість ченців або ж не мали коштів для свого подальшого існування [6, №5506].

Згідно з цим законодавчим актом, у 1833 році на Поділлі були закриті такі католицькі монастирі: домініканські – в Кременці, Смотричі, Шаровці, Летичеві, Вінниці, Барі, Тульчині, Сокольці, Солобковцях і Тиврові; домініканський жіночий монастир в Кременці; францисканський кармелітський – в Купині; тринітарський – в Браїлові; бернардинські – в Ярмолинцях, Дунаївцях,

Куні та Збрижі. Були залишені як штатні чи тимчасові кармелітський і тринітарський монастирі в Кам'янці; капуцинський і бернардинський – у Вінниці; домініканський – в Морафі; домініканський жіночий і монастир візиток в Кам'янці; монастирі сестер милосердя в Грудці і Теплиці. Пізніше, до 1842 року, було закрито також тринітарський монастир в Кам'янці, а в 1850 році – домініканський монастир в Морафі [1, с.238].

На Волині були ліквідовані Шумський францисканський монастир, Старокостянтинівський домініканський, Городищенський і Вишневецький кармелітські, костьоли ж при цих монастирях були перетворені на православні церкви.

У 1831 році царський уряд перетворив василіанський Почаївський монастир у православний, а наступного року надав йому статус Лаври. Цей монастир став місцем перебування Волинського православного архієрея, разом із його духовним штатом та консисторією. Проте василіани не змирилися з цим урядовим рішенням і готували акти непокори. Майно закритих монастирів спершу перейшло до військового відомства, а з кінця 1840 року – до міністерства державних маєтків [10, с.145].

У 1832 році урядом було остаточно ліквідовано василіанський орден, конфісковано його майно. Тоді ж було наказано зараховувати до числа православних дітей від змішаних шлюбів, не допускати спільних богослужінь уніатів з католиками, використовувати лише ті богослужбні книги, які були надруковані в Москві. Було відмінено ряд великих католицьких свят. У період генерал-губернаторства Д.Бібікова процес підпорядкування церкви урядовому контролю та боротьба проти католицизму продовжилися.

Важливим кроком у справі русифікації Правобережної України, злиття її в одне ціле з імперією стала ліквідація греко-католицької церкви в 1839 році. При цьому царська влада враховувала той факт, що католицька віра сприймалася більшістю населення Правобережної України як чужа йому, «польська», релігія і для послаблення її впливу в регіоні намагалась використати православну церкву.

Поглинувши уніатську церкву та проводячи на Правобережжі України заходи з русифікації краю, царська влада вдалася й до такого кроку задля зміцнення своїх позицій у правобережних українських та білоруських губерніях, як ліквідація церковних маєтків.

Вилучення церковної власності було тісно пов'язане з проведенням у державних селах реформи, одним з найважливіших завдань якої царська влада вважала розширення своєї соціальної опори в даному регіоні шляхом залучення на свій бік селянства, протиставляючи його католицькому духовенству.

Для здійснення курсу, спрямованого на посилену інтеграцію Правобережної України, місцевій владі були потрібні відповідні чиновницькі та військові кадри. Спочатку основні посади в адміністративних органах краю займали вихідці з російських губерній, яким створювалися тут більш сприятливі матеріальні умови для проходження служби.

Згодом, до цього була залучена польська шляхта. Однак на початку 1837 р. була ускладнена практика вступу на державну службу для «вихідців із західних губерній» римо-католицького віросповідання. Для того, щоб вони не зосереджувалися у Петербурзі та столичній губернії (в міністерствах, головних управліннях і т.п.), закон зобов'язував їх 5 років відслужити у великоросійських губерніях. За Положенням Комітету міністрів від 13 липня 1837 р. кращі випускники місцевих гімназій західних губерній направлялися на навчання до університетів, після закінчення яких мали 5 років відпрацювати на державній службі у великоросійських губерніях, а потім 3 роки – у тих губерніях, «за рахунок яких вони виховувались». Це стосувалось і випускників Київського університету [2, с.305].

Мета, яка прослідковувалась виданням даного законодавчого акту, була очевидною. Окрім намагання «вберегти» столицю від напливу поляків, передбачалось, передусім, залучення молодих шляхтичів до «російського життя» за допомогою законодавчих актів і матеріальних стимулів. У той же час, в ході процесу декласації шляхти були полегшені умови вступу на військову та цивільну службу. Справи шляхтичів, котрі вступали до навчальних закладів міністерства освіти, по доведенню дворянства, розглядалися Герольдією першочергово [7, №13047].

Царська влада пильно стежила за тією частиною польської шляхти, яка ухилялася від

державної служби. Ознайомившись зі списком дворян трьох правобережних українських губерній віком від 16 до 30 років, які не перебували на державній службі (а таких нараховувалось понад 8 тис.), Микола I виніс цю проблему на обговорення Комітету міністрів. Генерал-губернатор Д. Бібіков звернув особливу увагу губернаторів на залучення до служби багатой шляхти, яка, на відміну від збіднілої, декласованої, що «зливалася з народом», продовжувала зберігати свою опозиційність.

Генерал-губернатор поставив перед міністерством внутрішніх справ питання про правомірність примусового направлення на державну службу юнаків, батьки яких мали у володінні понад сто селянських душ. Обов'язкове несення такої служби було узаконено іменним указом від 21 квітня 1852 р.

Долаючи сепаратистські тенденції дворянських установ, Д. Г. Бібіков втрутився й узаконив свої вимоги щодо прав виборності дворянства, за якими до обрання допускалися лише ті, які вже мали певний стаж військової або державної служби. Генерал-губернатор знайшов порозуміння й підтримку у Комітеті у справах Західних губерній, в результаті чого 15 квітня 1840 р. Микола I ввів нове положення для повітових судів. Відтепер замість членів, які за будь-якої причини вибували з посад суддів і засідателів, віднедавна обиралися місцевим дворянством.

Після ліквідації магдебурзького права значним заходом було завершення реформи в галузі законодавства та судочинства, внаслідок якої відбувся перехід із Литовського статуту на російський Звід законів. Д. Г. Бібіков хоча і помилявся, зараховуючи Статут до кодексу польського права, але його відмінність від російських законів він добре відчував і доповідав Комітету у справах Західних губерній, що відміна його чинності переконає населення в несамостійності його законів, і вони як такі, вже не будуть нагадувати йому колишню республіку. В урядовому поданні головний начальник краю навів ще кілька причин відміни Литовського статуту: нібито він ображав місцеве «руське» православне населення, неповний і недосконалий, заплутує діловодство, захищає «сильного й багатого». В основу закону від 25 червня 1840 р. «О распространении силы и действия российских гражданских законов на все западные, возвращенные от Польши области» взята доповідна управляючого Міністерством юстиції В. М. Паніна і Д. Г. Бібікова. З часу оприлюднення цього закону діловодство державних установ, в тому числі і дворянських депутатських зібрань, переводилося на російську мову.

У той же час, генерал-губернатор намагався асимілювати шляхту через службу в російських установах. Для залучення молоді з непоганою домашньою освітою, яка не поспішала йти на державну й військову службу під російську корону, було вжито низку заходів: переглянуто списки молодих дворян, що доставлялися імператорові з Києва, і вирішено якнайбільше залучити їх до служби. Д. Г. Бібіков вважав, що польське дворянство не оцінило «дарованої милості» і в основній своїй масі не служить престолу. Він поділив дворянство на дві категорії: до першої відніс давні роди магнатів, а до другої, нижче дворянство, яке служить не державі, а магнатам. Перші, хоча й набули права російського дворянства, але не відслужили за них і продовжували ухилятися як від військової, так і від статської служби. Другі, як і перші, також не служили Росії. Генерал-губернатор вважав, що вихідців із великомаєткових дворян (ті, що володіли понад тисячу душ) слід направляти на службу в установи до великоросійських губерній, а зубожілі самі поступово асимілюються з росіянами. На родини, що відмовлятимуться посилати своїх синів служити в Росію, накладати особливий грошовий збір. Ті, хто не служили або прослужили менше 15 років мусять виділяти частину своїх статків на утримання військ, що квартируються на території генерал-губернаторства. В цілому солдафонські пропозиції генерал-губернатора не були взяті до виконання, але ініціювали появу кількох законодавчих документів. Уже 1847 р. урядом було дозволено приймати на службу учасників повстання 1830–1831 рр. під особисту відповідальність генерал-губернаторів. Указом від 21 квітня 1852 р., сини поміщиків неправославного віросповідання, у володінні яких було до 100 селянських душ, зобов'язані були служити прапорщиками чи юнкерами, причому проходження служби передбачалося у великоросійських губерніях, крім Петербурзької. Звільнення від неї отримували лише дворяни з тілесними ушкодженнями, та й то після підтвердження таких місцевими властями. Через кілька місяців було схвалено положення про проходження 18-річними юнаками з дворян Західних губерній

обов'язкової військової служби, на яку вони відправлялися на підставі безпосередніх розпоряджень генерал-губернатора.

При виробленні державної політики, спрямованої на зросійщення краю, генерал-губернатор все більше розумів, що йому не вдасться порозумітися із шляхтою. Лише на перших порах Д. Г. Бібіков намагався здійснити асиміляцію польського дворянства через якнайширше залучення його до статської служби. Він неодноразово клопотався про нагороду чиновників польського походження, сприяв поверненню із заслання. Традиційна кооперація з елітою в управлінні приєднаними територіями на Правобережній Україні не скоро мала продовження, бо шляхта, котра підтримала повстання та продемонструвала свою нелояльність, вийшла з довіри уряду. До того ж, вона потерпала за свої маєтки, що були не таких уже й значних розмірів. Після невдачі у співпраці з елітою, Д. Г. Бібіков запропонував уряду відмінну від інших національних регіонів тактику інтеграції Правобережної України, а саме, усуваючи місцеву шляхту від влади, переорієнтуватися на одноетнічне селянство.

Більш значущим кроком стали «Правила для управління именнями по утвержденным для оных инвентарям у Киевском генерал-губернаторстве». Д. Г. Бібіков прорахував, що його звернення до повітових предводителів дворянства про моральність у ставленні до селян, не принесли очікуваного результату. Для підтвердження своєї позиції він продовжив збір відомостей про жорстокість поміщиків. Вони переконували у потребі обмеження влади поміщика над селянином православного віросповідання. Інвентарною реформою обмежувалася сваволя поміщиків-поляків. Кожний селянин на початку року отримував підписану поміщиком книжку з точно визначеними робочими днями для відміток про їх виконання. Поміщики Правобережжя не могли самовільно віддати селян у рекрути або засилати до Сибіру, втручатися в особисте життя своїх підданих і карати без суду. Правила регламентували відносини поміщиків і селян, сприяли зменшенню кількості покарань селян поміщиками та набуттю останніми громадських земель у власність, але справжнього полегшення малоземельні селяни не відчували. Вони обурювалися несправедливим поділом землі на користь поміщиків, а тому інвентарні правила й не досягли своєї первісної мети.

Заходи інвентарної реформи поглиблювалися наступними зверненнями Д. Г. Бібікова до уряду: 15 жовтня 1848 р. було прийнято узаконення, за яким генерал-губернатор залишав за собою контроль над судовими процесами у справах перевищення влади над селянами, а 30 серпня наступного року йому ввірялося накладання опіки без традиційного розгляду її у дворянських зібраннях. Йшлося про маєтки, власники яких жорстоко поводитися зі своїми селянами. Навіть правила про передачу державних маєтків новим власникам у Західних губерніях не поширювалися на Київське генерал-губернаторство, бо тут ця передача відбувалася з дозволу генерал-губернатора.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Батюшков П.Н. Подолия. Исторические описания / П.Н. Батюшков. – СПб.: Типография Товарищества «Общественная польза», 1891. – 264 с.
2. Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревізор. Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831-1863) / Д. Бовуа – К.: Інтел, 1996. – 415 с.
3. Лысенко Л.М. Губернаторы и генерал-губернаторы Российской империи (XVIII – начало XX в.) / Л.М. Лысенко – М.: МПГУ, 2001. – 358 с.
4. ПСЗРИ. 2-е изд. – Т.5. – Отд.2. – СПб., 1830.
5. ПСЗРИ. 2-е изд. – Т.6. – Отд.1. – СПб., 1831.
6. ПСЗРИ. 2-е изд. – Т.7. – СПб., 1832.
7. ПСЗРИ. 2-е изд. – Т.15. – СПб., 1842.
8. Шандра В. Київське генерал-губернаторство: 1832-1914. Історія створення та діяльності, архівний комплекс і його інформативний потенціал / В.С. Шандра – К., 1999. – 144 с.
9. Шульгин В.Я. Юго-Западный край под управлением Д.Г.Бибикова (1838-1853) / В.Я. Шульгин // Древняя Россия. – 1879. – №5, №6.
10. Щербак Н.О. Національне питання в політиці царизму на Правобережній Україні (кінець XVIII-початок XX ст.): монографія / історії України / Н.О. Щербак. – К.: ПЦ «Ризографіка», 2005. – 616 с.

Грукач В. Изменение правительственного курса на Правобережной Украине во второй четверти XIX в.

В данной статье анализируется деятельность государственных административных учреждений во второй четверти XIX в.

Ключевые слова: *губернатор, губерния, империя, император, начальник, наместник, губернское правление.*

Grykach V. Changes in foreign policy of the government on the Right Bank Ukraine in the second quarter of the nineteenth century.

This article describes the powers of right-bank provinces two third of XIX century.

Keywords: *Governor, province, emperor, empire, chief, governor, provincial.*

Одержано 24.09.2012